

ВИКРАДЕННЯ ДІТЕЙ ЯК СКЛADOVA ГЕНОЦИДУ УКРАЇНЦІВ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

*Ковтун Наталія Михайлівна,
доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри філософії та політології
Житомирського державного університету імені Івана Франка
Ковтун Юрій Васильович,
кандидат філософських наук,
викладач суспільних дисциплін Житомирського міського ліцею № 1*

Російська агресія проти України у 2014-2024 роках супроводжується цілим кластером найжорстокіших злочинів і людиноненавистницьких практик щодо громадян України. Одним з ключових серед них є викрадення українських дітей російськими військовими і російською цивільною владою з подальшою їх денационалізацією і «стиранням ознак» української національної ідентичності. Подібні практики згідно з міжнародним правом є складовою злочину геноциду. За визначенням одного з фундаторів дослідження цього феномену Рафала Лемкіна геноцид розглядається як «дії, спрямовані проти окремих осіб не через їхні індивідуальні якості, а через те, що вони належали до національних груп» [5, с. 46]. Для подальшого знищення етнічних або національних груп ініціатори геноциду зазвичай надають їм спеціального статусу, який завбачує візуальну ідентифікацію (як-от зірку Давида на одязі), заборону на певні види професійної діяльності (роботу в державних органах, службу у силових структурах), обмеження вільного пересування, а у перспективі закриття у гетто або концентраційних таборах.

Згідно з міжнародним правом, геноцид завбачує не тільки фізичне знищення етнічних або національних груп, а й знищення їх ідентичності і асиміляцію в інших національних групах. Найбільш сприйнятливими для таких практик є діти, насамперед позбавлені батьківського піклування. З часу початку «гарячої» фази російсько-української війни 24 лютого 2022 року на територію РФ було переміщено за визнанням російських офіційних осіб не менше 700 тисяч українських дітей. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини Дмитро Лубінець оцінює таку примусову депортацію українських дітей на територію Росії і Білорусі як геноцид, який за міжнародними правовими нормами є воєнним злочином [1]. Такі дії є прямим порушенням правових норм Конвенції ООН «Про запобігання злочину геноциду та покарання» (1948), адже за національним і міжнародним законодавством іноземці можуть усиновити дитину з України лише, маючи попередню згоду нашої держави.

Росія у порушення міжнародних норм обходить ці законодавчі акти, незаконно надаючи українським дітям громадянство країни-агресора. За повідомленням українського МЗС від 30 травня 2022 року президент Росії В. Путін підписав указ про спрощений порядок набуття російського громадянства дітьми-сиротами з України, зокрема тими, які позбавлені батьківського піклування. Окрім цього, було заявлено, що станом на 26 травня 2022 року країна-агресор вже встигла депортувати з території України більше 238 тисяч українських дітей [4]. Для полегшення реалізації цього указу в РФ була введена норма, що усі діти, які проживають на тимчасово окупованій території України, досягнувши 14-річного віку, автоматично отримують російське громадянство. Ці законодавчі акти допомагають Росії як країні-агресору здійснювати примусове переміщення дітей з однієї етнічної групи в іншу, що є прямою ознакою геноцидних практик.

У РФ так само, як і українських військовополонених, дітей-сиріт утримують як заручників, не надають або надають хибну інформацію щодо їх перебування на території країни-агресора. Водночас у вербальній комунікації російських посадовців викрадення дітей-сиріт прикривається словами «порятунок» або «захист». Як один з найбільш красномовних випадків насильницької депортації дітей уповноважений Верховної Ради України з прав людини Дмитро Лубінець наводить приклад 17-річного підлітка Богдана Єрмохіна, якого російські загарбники як неповнолітнього вивезли з Маріуполя до РФ, де поселили у прийомній сім'ї. Неодноразово сам Богдан звертався через ЗМІ до Офісу уповноваженого і Президента України з проханням допомогти повернутися в Україну, зокрема через загрозу бути мобілізованим у російську армію [1]. Перебуваючи на території країни-агресора, Богдан Єрмохін намагався самостійно повернутися в Україну і був затриманий російськими спецслужбами на кордоні. 19 листопада 2023 року через значний міжнародний резонанс РФ змушена була повернути Богдана на батьківщину, де в нього є повнолітня старша сестра та інші родичі.

Українських дітей вивозять до РФ під гуманітарним прикриттям так званої «евакуації», «оздоровлення» або «лікування». Вже неодноразово зафіксовано випадки, коли таке оздоровлення трагічно закінчувалося для самих дітей. Так, 21 грудня 2023 року було повідомлено, що під час «оздоровлення» в Тюмені «померла 12-річна дівчинка з окупованої Луганської області. Ще понад 100 школярів із Луганщини госпіталізовано» [3]. На основі аналізу тисяч випадків викрадення РФ українських дітей Дмитро Лубінець виділив п'ять ключових сценаріїв цього типу воєнних злочинів: примусове переміщення дітей, батьки яких, вбиті на тимчасово окупованих територіях; вилучення дітей з родин після позбавлення батьків батьківських прав за «законами» окупаційної влади; вилучення дітей під час фільтраційних процедур з їх батьками; створення непридатних умов для життя і, як наслідок, примусове вивезення дітей на «оздоровлення»; цілеспрямоване вивезення дітей-вихованців з дитбудинків у повному або частковому складі [1].

Масштаби примусової депортації українських дітей шокували світову громадськість. А тому саме через звинувачення у незаконній депортації українських дітей 17 березня 2023 року Міжнародним кримінальним судом в Гаазі було видано ордери на арешт Володимира Путіна, президента РФ, та уповноваженої президента РФ з прав дитини Марії Львової-Белової. Марія Львова-Белова, свого часу «скромна благодійниця, багатодітна мати й дружина попа РПЦ стала символом окупації, геноциду і практик в стилі нацистських концтаборів» [2]. Апогеєм цих звинувачень стало добровільне зізнання «захисниці дітей» у ЗМІ, що вона особисто «усиновила» підлітка з окупованого Маріуполя. При цьому чиновниця публічно визнала, що РФ вивезла з України більше 700 тисяч дітей і що вона займається «перепрошивкою» свідомості викрадених дітей, які начебто «вже почали краще ставитись до Росії». Через відчуття абсолютної безкарності, імперської зверхності до інших народів та професійної некомпетентності Марія Львова-Белова навіть не усвідомлювала, що прямо зізнається на камеру у вчиненні геноциду щодо українців.

Як вже зазначалося, геноцидні практики завбачують, не лише фізичне знищення інших етносів і націй, а й культурний геноцид у контексті зміни етнічної, національної або релігійної ідентичності. Нагадаємо, що ще у квітні 2022 року Держдума РФ «дискутувала про те, як правильно створювати табори з вивчення російської мови. Мовляв, поцуплені з Донбасу та Півдня діти недостатньо володіють російською мовою аби на 100% освоїти програму російської школи й записатися на курси Юнармії» [2]. За свідченням самих викрадених дітей, яких змогли повернути в Україну, під час депортації вони піддавалися погрозам відправки в інтернати, їм насаджувалися переконання, що від них вже відмовилися батьки або опікуни, що повертатись немає куди, бо українські міста вже начебто знищені і України немає як держави. Задля приховування депортованих і неможливості їх повернення в Україну, викрадених дітей відправляли у найбільш віддалені регіони РФ: Омську, Челябінську, Саратовську області, Тюмень і навіть на острів Сахалін.

Загалом, незважаючи на вже зібрану серйозну доказову базу щодо викрадення Росією українських дітей, Україну чекають серйозні і тривалі судові процеси щодо доведення цих фактів у міжнародних судах. У судових інстанціях слід буде довести, що викрадення дітей є частиною системних геноцидних практик щодо українців, а саме довести, що українці є національною групою щодо якої РФ вчиняє геноцид, що дії РФ мають системний, організований, а не випадковий характер, що є докази знищення або часткового знищення українців як групи, що дії РФ як країни-агресора мали достатній масштаб для знищення українців як національної групи.

Список використаних джерел

1. Лубінець Дмитро. Викрадення українських дітей – це геноцид. 08 травня 2023. URL: https://lb.ua/blog/dmytro_lubinets/554338_vikradennya_ukrainskih_ditey-tse.html (23.01.2024).
2. Марина Данилюк-Ярмолаєва. «Яжемать». Хто така Марія Львова-Белова, православна матушка і подруга Путіна, яка краде українських дітей. *Еспресо*. 3 травня, 2023. URL: <https://espresso.tv/yazhemat-khto-taka-mariya-lvova-belova-pravoslavna-matushka-i-podrug-putina-yak-krade-ukrainskikh-ditey> (19.01.2024).
3. Після «оздоровлення» в Росії померла українська 12-річна дівчинка. 21.12.2023. URL: <https://wz.lviv.ua/news/503574-pislia-ozdorovlennia-v-rosii-pomerla-ukrainska-12-richna-divchynka> (10.01.2024).
4. Путін фактично узаконив викрадення дітей з України – МЗС. *Укрінформ*. 31.05.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3496736-putin-fakticno-uzakoniv-vikradenna-ditey-z-ukraini-mzs.html> (24.01.2024).
5. Чайка І. Ю., Цокур Є. Г. Феномен гібридного геноциду в умовах російсько-української війни 2014-2022 рр. *«Політичне життя»*. 2022. № 4. С. 45–53.